नुवचनपक्षे एषैव निन्दा ॥१४॥ एतद्यथाशक्त्यनुवचनं निन्दायुक्तावात्स होता यदा न कामयेत तदा एकैकामृचमनुक्लृप्तमनुब्रूयात् ॥१५॥ छिद्रान्वेषणशीलाय राक्षसादये प्रवेशोपायभूतं द्वारं न प्रयच्छति । उपतिष्ठते प्राप्नोत्यनेनेत्युपस्थानं प्राप्तिसाधनद्वारम् ॥१६॥ ५॥३॥

तस्मिन्सामिधेन्यनुवचने धर्मविशेषं विधत्ते । हिं इति शब्दमुच्चार्य ॥ सामरहितस्यायज्ञवाद्धिंकारप्रणवयोः सामावयववात्सामिधेनीषु तत्करणेन सामिधेनीयुक्तः सर्वोऽपि सामवान्यज्ञः संपद्यते । ओमोमिति वीप्सया सर्वासु सामिधेनीषु स्थितस्य प्रणवस्यानुकरणम् ॥१॥ सामिधेनीनां लिङ्गविशेषं विधत्ते स वाऽएतीति । आ इति एति प्र इति प्रेति आङुपसर्गयुक्ताः प्रोपसर्गयुक्ताश्चऽर्चोऽनुब्रूयादित्यर्थः । आङुपसर्गो ह्याभिमुख्ये वर्तते प्रशब्दस्य पराङ्मुखत्वेऽपि वृत्तिरस्ति । देवयजनान्निष्क्रम्य पराङ्मुखो प्रवर्तमानैव गायत्री द्युलोकं प्रति यज्ञं वोढुं शक्नोति नार्वाचो । सा तु संनिधानान्मनुष्यान्नेतुं शक्नोति अतो लिङ्गद्वययुक्ता एवानुवक्तव्याः ॥४॥ प्राणस्य पराग्वृत्तित्वात् उदानस्यान्तःप्रवेशवृत्तिरूपत्वात् ॥५॥ पशूनां तृणादिभक्षणाय यद्वनं प्रति परागमनं तत्प्रशब्दार्थः यच्च सायमागमनं तदाकारस्यार्थः । सर्वजगत्प्रगमनस्वभावमावर्तनस्वभावं च ॥६॥ आयाहीत्यनेन यदस्मान्प्रत्याभिमुख्यगमनं प्रतिपादितं तत्स्वर्गवासिदेवापेक्षया परागमनमेवेत्येतिलिङ्गमपि प्रेतिलिङ्गं संपद्यतऽइत्येकीयमताभिप्रायः । तदेतद्दुरधिगममायाहीत्युक्ते यस्मादागमनमेव शीघ्रं ब्रुवावारोहति न तु प्रगमनम् ॥८॥ द्युशब्दो दिनवचनः [निघ° १. ९.] दिवसानभि गता इति व्युत्पत्त्या अभिद्यव अर्धमासाः ॥ क्षीरदध्याज्यादिहविर्जनकत्वात्तद्वत्तः ॥९॥ घृतशब्दोच्चारणस्याग्निसमिन्धनेऽतिशयितमानुकूल्यमाख्यायिकया दर्शयति ॥ माधवो मधुनाम्नः पुत्रः विदेघो नाम राजा स्वमुखे विश्वनरहितमग्निं धारयामास ॥१०॥ ऋङ्मन्त्रैस्तस्य मुखगतमग्निं स्तुवन् तं विदेघमाह्वातुं निश्चितवान् ॥११॥ विदेघा३ इति प्लुतिः असूयार्था ॥१२॥ तस्मिन्समये माधवश्च तापशमनाय सरस्वत्यां नद्यां निमग्नोऽभूत् सोऽग्निस्तस्मात्स्थानादारभ्य प्राङ् दहन्निमां सर्वां पृथिवीमभितो व्याप्नोत् । प्राचीनं दहतोऽस्य पुरस्तात्सदानीरा नाम नदी उत्तरा उदक्प्रवाहा एति गच्छति तया च व्यवहितः सोऽग्निः एनमग्निं सापि निःशेषेण धारयति इतस्ततो गमनं निवार्य धारितवती स चाग्निस्तां नदीमितरनदीवन्नातिददाह न अतिशयेन ददाह शोषयामास । अत एव सदा सर्वदा नीरं जलमस्यामस्तीति व्युत्पत्त्या सदानीरित्युच्यते । तथा च निघण्टुः [अमर° १. २. ४७. see Wilson Vishṇupur. p. 183.] करतोया सदानीरा बाहुदा सैतवाहिनीति । तां ह नदीं पुरा तद्दहनोत्तरकाले ब्राह्मणा न तरन्ति न स्पृशन्ति अग्निदाहाभावेनाविशुद्धत्वात् ॥१४॥ तस्या नद्याः प्राग्देशः सर्वोऽपीदानीं ब्राह्मणावासः । तच्च स्थानमतिशयेन निवासायोग्यं बभूव तथा स्रावितरं भग्नभाण्डे निक्षिप्तनीरवत्तद्देशेऽनुष्ठितं यज्ञदानादिकमतिशयेन स्रवणशीलं फलप्रदानासमर्थम् यतो वैश्वानराग्निनानास्वादितमतस्तत्स्थानमपवित्रम् ॥१५॥ जघन्ये निकृष्टे सर्वरसवर्जिते नैदाघे ग्रीष्मसंबन्धिकालेऽपि संयक् कोपयति बङ्गजलतया प्रकुपिता भवति ॥१६॥ स च माधवः अग्निं प्रतीच्योवाच ॥ इति पृष्टे सोऽप्यग्निरेनमुवाच ॥ यस्मादेवं माधवायाग्निरदात्तस्मात्ते विदेहदेशाः अपि माधवा (माधवा!) इत्युच्यन्ते ॥१७॥ यस्माद्घृतशब्दोच्चारणेनाग्निः प्रज्वलितो बभूव तस्मात्कारणात्सामिधेनीषु यत् घृतप्रातिपदिकयुक्तं पदं तत्सामिधेनीनामेवाग्निसमिन्धनहेतुर्भवति ॥२०॥ त-